

ПОДВИЖНИК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Академікові Юрію Шемшученку — 75!

Понад 50 років життя академіка НАН України Юрія Сергійовича Шемшученка пов'язані з правом і непростими перипетіями його трансформації на межі двох століть. Народившись 14 грудня 1935 р. у старовинному українському місті Глухові, він пережив воєнне лихоліття, здобув у нелегкі повоєнні роки середню освіту, відслужив в армії і, зрештою, за покликом душі в 1957 р. вступив на юридичний факультет Київського університету. Попрацювавши деякий час в органах прокуратури на рідній Сумщині, Юрій Сергійович твердо вирішив займатись науковою діяльністю.

Від 1966 року, коли було прийнято це доленосне рішення, і дотепер Ю.С. Шемшученко працює в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, де пройшов шлях від аспіранта до директора цієї науково-дослідної установи. Вибір на користь науки став закономірним наслідком його невгамовного потягу до знань і наполегливої праці. Молодому науковцю особливо пощастило, що Інститут держави і права тоді очолював його фундатор, талановитий і авторитетний академік АН УРСР Володимир Михайлович Корецький, який, представляючи інтереси України, впродовж 9-ти років був членом Міжнародного Суду ООН. Він виявив себе освіченим, енергійним організатором юридичної науки, підтримував наукові пошуки

здібних молодих учених, сприяв їхньому творчому зростанню. Юрія Шемшученка також щиро і послідовно підтримував його вчитель, відомий конституціоналіст Анатолій Павлович Таранов. Про цих двох людей учений завжди згадує з особливою теплою, бо саме вони стали для нього взірцем людяності, творчого запалу, самовідданої праці на благо свого народу.

Ще на початку професійного шляху Юрієві Сергійовичу було доручено займатись дослідженнями в галузі природоохоронного (згодом екологічного) права. Саме ця проблематика визначила зміст його подальшої наукової діяльності і вже на початку 80-х років принесла широке визнання не лише в Україні, а й за її межами. Очолити в 1982 р. відділ правових проблем сільського господарства і охорони навколишнього середовища Інституту держави і права, він став визнаним лідером київської еколого-правової школи. Разом з одностайними йому вдалось відстояти низку важливих наукових позицій у сфері природокористування, в галузі охорони, використання, відтворення природних ресурсів, а також запобігання і ліквідації негативно впливу господарської та іншої діяльності на формування, збереження, раціональне використання екосистеми.

Зокрема, на основі глибокого аналізу українського екологічного права і чинного

законодавства Ю.С. Шемшученко виділив і обґрунтував важливі для цієї галузі принципи: системності, комплексності в регулюванні екологічних відносин; пріоритетності права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля; сталого розвитку як основи гармонійного розв'язання економічних, соціальних, екологічних проблем; запобігання екологічній шкоді; раціонального використання природних ресурсів; особливої охорони природних територій та об'єктів, що мають підвищену екологічну цінність; доступу фізичних і юридичних осіб до екологічної інформації; платності спеціального природокористування; поєднання прав і обов'язків, стимулювання і відповідальності у сфері дії екологічного права; міжнародного екологічного співробітництва.

Юрій Сергійович очолив Інститут держави і права в 1988 р. — у важкі часи, коли захитались підвалини буття людини й суспільства на вітчизняних теренах. На посаді директора вчений виявив здібності організатора юридичної науки з притаманним йому відчуттям нових, прогресивних ідей, спрямованих на розбудову державності, правової системи України. Він став ініціатором і організатором підготовки і видання 6-томної «Юридичної енциклопедії» (1996–2004 рр.), 10-томної «Антології української юридичної думки» (2002–2005 рр.), «Великого енциклопедичного юридичного словника» (2007 р.). Під його керівництвом зараз готують до видання 3-томну «Енциклопедію міжнародного права». Ю.С. Шемшученко заснував Київський університет права — перший вищий навчальний заклад у структурі Національної академії наук України. Як керівник Ради з координації фундаментальних правових досліджень НАН України він багато зробив і для розвитку академічної науки, для вдосконалення правового статусу НАН України. Під його редакцією видано праці

Академік НАН України Ю.С. Шемшученко

другого президента Всеукраїнської академії наук М.П. Василенка.

Ю.С. Шемшученко — активний учасник державотворчих заходів, конституційного процесу. Він уходив до складу Конституційної комісії Верховної Ради України, робочої групи з розроблення проекту Конституції України 1996 року, а також був членом Комісії з підготовки змін до Конституції України й інших законопроектів (2000 р.), Національної конституційної ради (2008 р.). Упродовж 1994–2004 рр. учений очолював Комісію з питань громадянства при Президентові України. Він член Секції суспільних наук Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки.

Юрій Сергійович активний і в міжнародно-правовій діяльності. Він експерт Ради Європи, член Міжнародного арбітражного суду, Міжнародної ради з права навколишнього середовища, Комісії екологічного права Міжнародного союзу захисту природи,

почесний член Інституту правових досліджень Польської академії наук, іноземний член Російської академії наук, входить до складу Міжнародної академії порівняльного права, був учасником багатьох міжнародних наукових конференцій, членом делегації України на сесіях Генеральної Асамблеї ООН. З 1998 р. Ю.С. Шемшученко очолює Міжнародний центр космічного права НАН України. За його редакцією видано багатотомник «Космічне законодавство країн світу». Вченого обрано членом Міжнародної академії астронавтики (2006 р.).

Академік Шемшученко бере активну участь у громадському житті України. Він стояв біля витоків утвореної в 1991 р. Української асоціації політологів, був першим її президентом, посприяв створенню в Інституті держави і права відділу правових проблем політології. Юрій Сергійович ініціював створення професійної громадської правничої організації — Спілки юристів України (зараз Союз юристів України) і протягом 1991–1993 рр. був першим її головою.

Широка ерудиція, бажання залишатись насамперед конкурентоспроможним ученим спонукають Ю.С. Шемшученка досліджувати проблеми в різних галузях права. Він підготував понад 30 докторів і кандидатів юридичних наук. У творчій спадщині вченого — близько 900 наукових і публіцистичних праць, зокрема більше 30 індивідуальних і колективних монографій з актуальних питань конституційного, міжнародного, адміністративного, екологічного, космічного права, теорії, історії держави і права тощо.

Юрій Сергійович приділяє багато уваги гармонізації українського екологічного права з міжнародним. На його думку, комплексний характер довкілля вимагає глибокої кодифікації міжнародного екологічного права. На часі прийняття фундаментального для цієї галузі акта універсального характеру, який би регулював увесь комплекс суспільних відносин, від чого залежить підтримання екологічної рівноваги у довкіллі. Ним може стати Екологічна Конституція Землі, підписана і ратифікована провідними державами. В її основу належить покласти право людини і народів на безпечне навколишнє середовище й інші екологічні права. У цьому документі також слід передбачити механізм забезпечення цих прав, насамперед шляхом поліпшення якості довкілля на основі міжнародного співробітництва і в інтересах теперішнього і майбутніх поколінь.

Життя вченого не обмежується суто професійною науковою та освітньою діяльністю. Він захоплюється історичною, мемуарною літературою, образотворчим мистецтвом, підтримує тісні зв'язки зі своїми земляками, очолює Глухівське відділення Сумського земляцтва у Києві. Ю.С. Шемшученко — людина широкого світогляду, демократичних переконань. Він відкритий і доброзичливий, цілеспрямований і завзятий у досягненні поставлених цілей, толерантний у стосунках з колегами і друзями.

Наукова громадськість щиро вітає Юрія Сергійовича з ювілеєм, бажає щастя, міцного здоров'я, нових наукових здобутків.

Віталій СЕМЧИК,
доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАН України